

3. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. – Кн. 3 : Договоры о выполнении работ и оказании услуг. – М. : Статут, 2005. – 1006 с.
4. Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін. ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. — 3-тє вид., перероб і доп. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – Т. II. 1088 с.
6. Патентні дослідження. Методичні рекомендації / За ред. Петрова. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 264 с.
7. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
8. Несчетна Т. К., Рябець А. І. Патентна інформація – важливе джерело інноваційного розвитку // Світогляд. – 2010. – № 5. – С. 57–59.
9. Про інформацію : Закон України (із змінами і доповненнями) від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

УДК 347.45/47

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ НА ТОВАРНОМУ СКЛАДІ INDISPENSABLE CONDITIONS OF CONTRACT OF CUSTODY IN WAREHOUSES

Демчук А.М.,
*старший викладач кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

У статті здійснено аналіз істотних умов договору зберігання на товарному складі. Автор акцентує увагу на розмежуванні предмета та об'єкта договору зберігання на товарному складі.

Ключові слова: договір зберігання на товарному складі, предмет, об'єкт, умови, права, обов'язки.

В статье проведен анализ основных условий договора хранения на товарном складе. Автор акцентирует внимание на разделении объекта и предмет договора хранения на товарном складе.

Ключевые слова: договор хранения на товарном складе, ацепт, оферта, складской документ, складское свидетельство.

In the article analyzes the indispensable conditions contract of custody in warehouses. The author focuses on the separating object and subject of the contract of custody in warehouses.

Key words: contract of custody in warehouses, indispensable conditions, object, subject, rights, obligations.

Постановка проблеми. Стаття присвячена визначенню істотних умов договору зберігання на товарному складі. У статті розмежовано предмет та об'єкт договору зберігання на товарному складі як істотні умови договору, а також проведено класифікацію прав та обов'язків сторін даного договору.

Стан дослідження. Дослідження інституту зберігання на товарному складі для сучасного цивільного права України є новим. Окремі аспекти застосування положень ЦК України щодо регулювання відносин зберігання на товарному складі аналізували Е. М. Грамацький, О. В. Дзера, А. Р. Домбругова. Разом із тим можна констатувати, що в українській цивільній науці питання договору зберігання на товарному складі висвітлювалися лише при коментуванні положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та в окремих наукових статтях. Визначення істотних умов договору зберігання на товарному складі є важливою складовою такої договірної конструкції.

Стан дослідження. У нормі ст. 628 ЦК України чітко зазначено, що зміст договору становлять умови, визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Істотними умовами вважаються насамперед умови про предмет договору і ті, які названі такими за законом. Коло таких умов можна визначити, виходячи з аналізу норм ЦК України і тих спеціальних нормативних актів, що регулюють цей вид договірних відносин.

ЦК України, на відміну від ЦК УРСР 1963 р., як обов'язкову істотну умову для цивільно-правового договору закріплює лише умову щодо предмета договору (ст. 638 ЦК України).

Чітке та однозначне розуміння поняття предмета та об'єкта договору має велике практичне значення, оскільки будь-який договір є неукладеним, якщо не визначений його

предмет. У ЦК України наукові позиції щодо розмежування предмета і об'єкта договору закріплення не знайшли. У нормах ЦК України спостерігається отождоження предмета і об'єкта чи підміна цих понять. Будучи визначеними як об'єкти цивільних прав за нормами глави 12 ЦК України, речі законодавчо «трансформуються» у предмет договорів.

На нашу думку, під предметом договору зберігання на товарному складі варто розуміти саме ті послуги, які спрямовані на досягнення інтересів суб'єктів правовідносин. Оскільки зберігання на товарному складі є особливим різновидом договору зберігання, тому договір зберігання і договір зберігання на товарному складі мають спільний предмет. Отже предметом договору зберігання на товарному складі є послуга, що полягає у здійсненні корисних дій, спрямованих на прийняття, зберігання та подальше повернення зберігачем певного об'єкта.

Зобов'язання щодо надання послуг характеризуються такими ознаками (виходячи із загальноприйнятого в українській цивілістиці правового поняття послуги): при наданні послуги її результат є невід'ємним від самого процесу надання послуги; процес споживання послуги збігається в часі з процесом його виробництва; послуга не має уречевленого результату і не може існувати поза суб'єктом, який її надає; [1] корисний ефект; непомітність та невідчутність; якість, диференційованість якості послуги; ексклюзивність; неможливість збереження; невичерпність. Тому слід вважати, що для цілей цивільного обороту послуга загалом, як і посередницька діяльність, можуть бути визначені, як діяльність (що є господарською за своєю суттю та здійснюється послугонадавачем з метою отримання винагороди), структурними складовими елементами якої є окремі юридично значимі дії суб'єкта господарювання.

Зберігання на товарному складі є не лише окремим видом договору зберігання, а й спеціальним видом договору

про надання послуг. Законодавець таким чином підтвердив віднесення договору зберігання на товарному складі до договорів, предметом яких є надання різного роду послуг. Таке визначення предмета договору зберігання (зокрема, на товарному складі) є найбільш поширеним серед цивілістів. У свій час Г. Ф. Шершеневич відзначав, що зберігання речі – «це особливого роду послуга, особиста дія, і з цього боку зберігання наближається до особистого найму».[2]. У сучасній науковій літературі цю позицію поділяють також М. І. Брагінський, В. В. Вітрянський,[3] Н. А. Новокшонова,[4], З. І. Цибуленко [5] та ін.

Отже предметом договору зберігання на товарному складі слід розуміти діяльність зберігача, спрямовану на забезпечення збереження майна, а також на забезпечення оборотоздатності товару (послуги), а об'єктом договору – товар.

Науковці висловлювали різні погляди щодо визначення категорії «товар». У широкому розумінні, з погляду ринкової економіки, термін «товар» охоплює все, що може бути об'єктом відплатних угод (правочинів) [6, с. 48].

З погляду цивільного права, товаром у договорі зберігання на товарному складі можуть бути будь-які рухомі, індивідуально визначені або визначені родовими ознаками речі. Варто зазначити, що, з точки зору публічного договору, зберігання на товарному складі під терміном «товар» слід розуміти майно. Хоча при зберіганні на товарному складі найчастіше фігурують речі, які визначаються родовими ознаками, для такого виду послуг презюмується роздільне зберігання. При роздільному зберіганні товар має зберігатися окремо від інших товарів без змішування з однорідними речами. При такому зберіганні склад зобов'язаний розмістити цей товар окремо від інших, щоб мати можливість у будь-який момент ідентифікувати його і видати власникові. З юридичної точки зору, в цьому випадку право власності на товар не піддається ніякій зміні – товаровласник (поклажадавець) залишається власником товару.

Враховуючи особливості відносин зберігання на товарному складі, під об'єктом договору зберігання на товарному складі варто розуміти зазвичай рухомі речі, які можуть мати як індивідуально визначені ознаки так і родові [7]. А тому на практиці під поняттям «об'єкт» договору слід розуміти товар, який передається на зберігання.

Відмінність об'єктів договору зберігання і договору складського зберігання, з одного боку, вимагає з'ясування причини такого підходу законодавця до визначення об'єкта складського зберігання, а з іншого – вимагає визначити поняття «товар».

У ЦК України визначення поняття «товар» немає, проте саме поняття використовується у низці статей загальної частини ЦК України. В особливій частині ЦК України визначення поняття «товар» дано стосовно об'єкта договору купівлі-продажу. Відповідно до ч. 1 ст. 656 ЦК України, товаром за договором купівлі-продажу може бути будь-який товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений. У цьому випадку під терміном «товар» стосовно договору купівлі-продажу слід розуміти будь-які речі, не вилучені з цивільного обороту. Слід визнати, що в нормативних актах, що регулюють ті чи інші види правовідносин термін «товар» може мати дещо різне змістове навантаження, іноді більш конкретизоване стосовно певної галузі [1].

А тому це поняття не повинне беззастережно застосовуватися до об'єкта договору складського зберігання, насамперед унаслідок того, що об'єктом договору купівлі-продажу, отже – «товаром» може бути нерухоме майно, тоді як на склад таке майно поміщене бути не може.

Різні визначення поняття «товар» закріплені у низці інших нормативних актів. Так, визначення поняття «товар», що міститься в ст. 1 Закону України від 22 грудня 1998 р. «Про захист національного товаровиробника від

демпінгового імпорту», характеризує товар як будь-яку продукцію, призначену для продажу.[8] Згідно зі ст. 1 Закону України від 11 січня 2001 р. «Про захист економічної конкуренції», товар – це будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи, послуги, документи, що підтверджують зобов'язання та права (зокрема цінні папери) [9]. Згідно зі ст. 1 Закону України від 3 липня 1996 р. «Про рекламу», товар це – будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи, послуги, цінні папери, об'єкти права інтелектуальної власності [10].

Очевидно, що свідоцтво, видане у зв'язку зі зберіганням товарів, обмежених в обороті, має також бути товаром, обмеженим в обороті. Проте в ЦКУ відсутні положення, які могли б врегулювати подібну ситуацію. На наш погляд, що прогалину слід було б заповнити, інакше у суб'єктів цивільного обороту виникне можливість зловживання нормами ЦКУ і інших законів, присвячені речам, обмеженим в обороті [11, с. 43].

Однак усі наведені вище визначення не підпадають під визначення товару як об'єкта договору зберігання на товарному складі через те, що товарний склад приймає на зберігання товари з урахуванням оборотоздатності. В умовах ринкової економіки більшість об'єктів перебуває в обороті без обмежень. Однак є визначений перелік товарів, які вилучені з цивільного обороту, обмежені в цивільному обороті, та товарів, щодо яких встановлено особливий правовий режим. Це має місце у випадках, передбачених нормативно-правовими актами, з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави. Так, зокрема, Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. «Про право власності на окремі види майна» затверджено «Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України», а також «Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна», які викладено відповідно в додатках № 1 і № 2 [12].

Окрім цього, обмеження щодо товарів, які передаються на зберігання, може визначати сам товарний склад, виходячи зі специфіки його діяльності і технічних можливостей забезпечення необхідних умов зберігання, а також особливих властивостей товарів, що передаються на зберігання. Як обґрунтовано зазначає М. А. Ковалевський, передаючи товари на зберігання, мають на меті не лише захистити речі від псування і викрадання, але також обмежити негативну дію самого об'єкта зберігання на зовнішнє середовище [13, с. 36].

Крім цього, товарний склад може пред'являти вимоги до якості об'єктів, які передаються на зберігання, якщо це обумовлено специфікою діяльності зберігача. Так, у ст. 959 ЦК України встановлено обов'язок товарного складу оглянути товар під час прийняття його на зберігання для визначення кількості та зовнішнього стану.

Отже, можна визначити об'єкт договору зберігання на товарному складі як товари, які є рухомими об'єктами матеріального світу, індивідуально визначені або визначені родовими ознаками, що їх не використовує поклажадавець в особистих цілях, а розглядає лише як об'єкт господарського обороту, вони не обмежені та не вилучені з цивільного обороту й не визначені такими, на які не поширюється дія Закону «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва». На підставі такого визначення поняття «товар» стають очевидними причини різного підходу до визначення об'єктів договору зберігання загалом і договору зберігання на товарному складі зокрема.

Таким чином, послуга зі зберігання, тобто діяльність зберігача, спрямована на забезпечення збереження майна, є його предметом. А об'єкт договору складського збері-

гання становлять речі, що характеризуються властивостями товару.

Невизначеною є позиція законодавця щодо визнання істотною умовою договору зберігання на товарному складі строку. Протягом цього строку сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору. Строк дії договору визначається на розсуд сторін, якщо тільки в законі чи акті державного органу, обов'язкового для сторін, не обмежується строк його чинності.

М. А. Ковалевський виділяє три основні види строків, пов'язаних із договором зберігання на товарному складі, з яких перші два існують тільки в консенсуальних договорах: строк передачі речі на зберігання, строк повідомлення професійного зберігача про відмову від передачі речі на зберігання і строк зберігання речі [13]. Параграф 2 глави 66 ЦК України не містить норм, присвячених строку в договорі складського зберігання. Тому можна зробити висновок, що це питання регулює ст. 938 ЦК України (Загальні положення про зберігання). Разом із тим до визначення строків за договором складського зберігання зерна слід застосовувати норми ст. 27 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні». Зокрема, відповідно до положень згаданої статті зерновий склад зобов'язаний зберігати зерно протягом строку, встановленого у договорі складського зберігання зерна. Якщо строк зберігання зерна в договорі складського зберігання зерна не встановлений і не може бути визначений з його умов, зерновий склад зобов'язаний зберігати зерно до подання покладавцем вимоги про його повернення. Якщо строк зберігання зерна визначено моментом пред'явлення власником зерна вимоги про його повернення, зерновий склад має право зі спливом звичайного за цих обставин строку зберігання вимагати від власника зерна забрати цей товар у розумний строк [14, с. 711].

Договір зберігання є строковим, оскільки обов'язок зберігача завжди обмежений у часі. Однак сам по собі факт строковості того чи іншого договору ще не робить строк його істотною умовою з огляду на те, що саме закон може визначати або строк дії договору, або механізм його припинення. Так, відповідно до ч. 2 ст. 938 ЦК, якщо строк зберігання в договорі не встановлено і не може бути встановлено, виходячи з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до висування покладавцем вимоги про її повернення. Невиконання цієї вимоги має розглядатися як порушення умов договору та підстава для застосування відповідних санкцій.

Тому договір зберігання на товарному складі може бути укладений як на певний строк, так і без вказівки конкретного строку, протягом якого товари повинні зберігатися на складі. Відповідно до норми ч. 2 ст. 938 ЦК України, у випадку, якщо строк зберігання у договорі не встановлений і не може бути визначений з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до пред'явлення покладавцем вимоги про її повернення. Це ж положення підтверджує і норма ст. 953 ЦК України. При цьому зберігач наділяється правом після закінчення звичайного при цих обставинах строку зберігання речі зажадати від покладавця забрати річ назад, надавши йому для цього розумний строк (п. 3 ст. 938 ЦК України).

Для того, щоб збалансувати інтереси обох сторін, законодавець повинен обмежити передбачене п. 3 ст. 938 ЦК України право зберігача, унаслідок чого зберігач зможе ним скористатися не завжди, а тільки у випадках, коли є на те законні підстави.

Отже, щодо умови про строки дії договорів норми ст. 631 ЦК України, і ч. 7 ст. 180 Господарського кодексу України містять у принципі однакові положення, але у ЦК України немає загальної вказівки на те, що строк є істотною умовою всякого договору, в тому числі й того, що застосовується у сфері господарювання [14].

Особливість відносин зі зберігання на товарному складі полягає в тому, що товар передається на зберігання на

певний строк або без визначення такого строку, до звернення особи з вимогою про повернення товару. Враховуючи викладене, пропонуємо доповнити норму ч. 3 ст. 938 ЦК України і викласти її в такій редакції: «Якщо строк зберігання речі визначений моментом пред'явлення покладавцем вимоги про її повернення, зберігач має право зі спливом звичайного за цих обставин строку зберігання і за відсутності в нього можливості забезпечити подальше підтримання її якості або її збереження та вправі вимагати від покладавця забрати річ назад, надавши йому для цього розумний строк». Тому строк слід віднести до істотних умов договору зберігання на товарному складі.

Стаття 629 ЦК України проголошує принцип обов'язковості договору. Інакше кажучи, ЦК України закріплює принцип непорушності досягнутих сторонами правочину домовленостей, а отже й закріплених у договорі відповідних умов. Однак, по-перше, після укладення договору в процесі його виконання може виникнути потреба у внесенні змін до умов договору за ініціативою однієї або обох сторін; по-друге, договір узагалі може бути припинено його розірванням або іншими способами.

Договір зберігання на товарному складі регулюється загальними нормами глави 66 ЦК України і спеціальними, такими, що містяться в § 2 цієї глави. На цій підставі всі права і обов'язки за договором складського зберігання можна поділити на такі групи:

1) загальні права і обов'язки сторін, що встановлені нормами § 1 глави 66 ЦК України;

2) спеціальні права і обов'язки, встановлені нормами § 2 глави 66 ЦК України, а також іншими нормативними актами, прийнятими для детальнішого регулювання положень ЦК України про спеціальний вид зберігання – зберігання на товарному складі.

Цю класифікацію можна доповнити ще однією групою, що включає ті права і обов'язки, які сторони встановлюють для себе виключно через особливості відносин, що виникають між ними, і за взаємною згодою. До цієї групи входять права і обов'язки, які випливають з послуг, що надаються, пов'язаних зі зберіганням, виконання яких сторони додатково передбачили в договорі. Наприклад, товарний склад може надавати товаровласникові разом зі зберіганням послуги з вантаженням-розвантаженням товарів, їх сортування, і т.п.

У юридичній літературі трапляється й інша класифікація прав і обов'язків сторін за договором зберігання на товарному складі. Так, Л. Н. Терехова пропонує умовно розділити їх на такі групи:

1) права і обов'язки, що виникли у зв'язку з прийомом, забезпеченням належних умов зберігання, видачею товарів:

- а) права і обов'язки товарного складу,
- б) права і обов'язки покладавця (товаровласника);

2) права і обов'язки з розпорядження товарами, що зберігаються на складі, які нерозривно пов'язані з оформленням складського зберігання [15].

Однак ця класифікація неповною мірою розкриває особливості прав та обов'язків сторін у договорі зберігання на товарному складі.

Не менш важливим є поділ прав та обов'язків договору за послідовністю дій сторін. До них слід віднести права й обов'язки сторін щодо приймання товару (наприклад, обов'язок зберігача за свій рахунок оглянути, визначити кількість і зовнішній стан товару під час його приймання), права й обов'язки щодо умов зберігання (наприклад, право покладавця на контроль за товаром, що зберігається), права й обов'язки щодо умов видачі товару (наприклад, зберігач зобов'язаний повернути товар у повній схоронності), права й обов'язки щодо розпорядження товаром, що зберігається на складі (наприклад, право відокремити складське свідоцтво від заставного).

Крім викладеного вище, обсяг прав і обов'язків сторін залежить ще й від того, яким є договір, що укладається,

– реальним чи консенсуальним. При укладенні реального договору зберігання на товарному складі права і обов'язки сторін виникають лише після передання товару зберігачеві. Якщо договір має консенсуальний характер, права й обов'язки у сторін виникають з моменту досягнення згоди з усіх істотних умов договору, наслідком чого є укладення договору зберігання на товарному складі з одночасним отриманням складського документа.

Висновки. До істотних умов договору слід віднести предмет та об'єкт договору, а також положення про строк дії договору, з вказівкою на те, що: «Якщо строк зберігання речі визначений моментом пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення, зберігач має право зі спливом звичайного за цих обставин строку зберігання і за відсутності в нього можливості забезпечити подальше підтримання її якості або її збереження та вправі вимагати від поклажодавця забрати річ назад, надавши йому для цього розумний строк». Дослідження прав та обов'язків сторін як умов дійсності договору за послідовністю їх здійснення у їх взаємозв'язку та взаємозалежності дає змогу сформулювати найбільш оптимальні варіанти правового регулювання.

Беручи до уваги послідовність дій сторін, спрямованих на виконання договору, доцільно класифікувати їх права та обов'язки на такі групи:

1. Права та обов'язки сторін щодо передання та приймання товару на товарний склад: прийняття товару на зберігання, якщо договір зберігання на товарному складі є консенсуальний; огляд за свій рахунок товарів під час прийняття їх на зберігання для визначення їхньої кількості та зовнішнього стану (ч. 1 ст. 959 ЦК України); видача поклажодавцеві складського документа.

2. Права та обов'язки сторін щодо забезпечення схоронності товару та оплати послуг зі зберігання на товарному складі: забезпечення збереження прийнятих товарів; надання поклажодавцеві можливості оглядати товар

або його зразки протягом усього часу зберігання, а якщо об'єктом зберігання є речі, визначені родовими ознаками, – взяття проб та вжиття заходів, необхідних для забезпечення його схоронності (ч. 2 ст. 959 ЦК України); страхування товару, прийнятого на зберігання, від ризиків утрати, загибелі, нестачі або пошкодження у порядку, встановленому Законом України «Про страхування», якщо інше не передбачено договором зберігання на товарному складі. Якщо договір не передбачає страхування товару, на складському свідоцтві робиться напис «Без страхування» (ст. 15 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»); вжиття заходів, передбачених законом або договором щодо збереження переданого йому товару (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»); самостійне вжиття невідкладних заходів щодо зміни умов зберігання, якщо це потрібно для забезпечення схоронності товару, та повідомлення про них поклажодавця (ч. 1 ст. 960 ЦК України); у разі виявлення пошкодження товару негайне складання акта і повідомлення про це поклажодавця (ч. 2 ст. 960 ЦК України); отримання винагороди за зберігання на товарному складі.

3. Права та обов'язки сторін щодо видачі та прийняття товару: повернення товару у стані, визначеному договором зберігання на товарному складі, на першу вимогу поклажодавця, навіть якщо строк його зберігання не закінчився, за умови пред'явлення та наступного передання зберігачеві з метою погашення простого складського свідоцтва або обох частин подвійного складського свідоцтва (ст. 16, ч. 2 ст. 19 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»); поклажодавець зобов'язаний прийняти товари назад від зберігача в строк, передбачений договором.

4. Права та обов'язки сторін щодо розпорядження товаром, що зберігається на товарному складі.

5. Інші права та обов'язки сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільне право України. Академічний курс : підручник . У 2 т. Т. 2 . Особлива частина / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 408 с.
2. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 720 с.
3. Брагинский М. И. Договорное право. Кн. 2 . Договоры о передаче имущества / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – Изд. доп., испр. (3-й завод). – М. : Статут, 2003. – 1055 с.
4. Новокшонова Н. А. Договор хранения на товарном складе (гражданско-правовой и административно-правовой аспекты) [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н. А. Новокшонова. – М., 2002. – 229 с.
5. Цыбуленко З. И. Обязательства хранения в советском гражданском праве / З. И. Цыбуленко. – Саратов : [б. и.], 1980. – 141 с.
6. Пугинский Б. И. Коммерческое право России / Б. И. Пугинский. – М. : Юрайт, 2000. – 153 с.
7. Доліненко Л. О. Цивільне право України : навч. посіб. / Л. О. Доліненко, В. О. Доліненко, С. О. Сарановська. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.
8. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 9–10. – Ст. 65.
9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 12. – Ст. 64
10. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
11. Котелевская А. А. Правовое регулирование оборота простых и двойных складских свидетельств [Текст] : Дис... кан. юрид. наук: 12.00.03. / Котелевская А. А. – Москва, 2006. – 170с.
12. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 5. – Ст. 517.
13. Ковалевский М. А. Правовое регулирование хранения в коммерческом обороте / М. А. Ковалевский // Кодекс info. – 2001. – № 12. – С. 36.
14. Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова [та ін.] ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1200 с.
15. Терехова Л. Н. Все о договоре хранения / Л. Н. Терехова. – М. : Альфа-Пресс, 2005. – 115 с.